

Avskrift av accession 7940

Dalarna.

Mora.

Rombo F. Eriksson.

Ink. 13/12 34.

Landsmålsarkivets frågelista M 86.

Jakt och djurfång.

Upptecknad av Rombo Filip Eriksson, Bonäs, Mora.

Gällande förhållandena i Oxbergs by, Mora socken

I. Allmänna uppgifter.

1 *Jaga*, jaga. *Dem a fe bårrt å jaga*, de ha farit på jakt. *Vi warum dar å ja:gädum*, vi voro där och jagade = på jakt. *Dem ja:gäd ann ienn e:Lan dag*, de jagade honom en hel dag. *Ann a fe-åit å jag eLLgär*, han har farit ut på älgjakt. Annan beteckning för "jaga": *go minn byssu gå* med bössan, = när man går ut med geväret en stund i förhoppning om att få se något vilt.

Beteckningar för att jaga särskilt slag av vilt: *Jag eLLga*, jaga älg. *Jag röven*, jaga räv o. s. v.

Verbet *fugel*, fågla användes här av gammalt som beteckning för fågelfångst med snaror, icke direkt jakt. Men uttrycket sitter i än i dag, varför många, när de skola ut på fågeljakt, använda uttrycket: *i ska åit å fugäl*, jag skall ut på fågeljakt.

2. Rent dialektala beteckningar för jakt saknas i allmänhet i Mora-byarna. Gemensamma uttryck för att jaga och fiska saknas också i Mora-byarna.

3. Beteckning för "jägare": *stjytt*, skytt. Beteckningar för "jägare som jagar särskilt slag av villebråd": *äLLgstjytt*, älgskytt. *Byönnstjytt*, björnskytt. Älgskytten kallades också av gammalt här för *brinndstjytt*, älgskytt, namnet kommer därav, att man kallade älgen för *brinnd*, *ienn brinndä*, en älg. Ett skidspår i snön kallades också *ienn brinndä*, ett skidspår. På grund av detta ords dubbelmening kunde man mera fritt resonera om en fångad älg. Man sade fordom aldrig att *wi amm we bårrt å stjo:t ienn äLLg*, vi har varit bort (i skogen) och skjutit en älg, som man säger nu för tiden, utan man sade: *Wi amm we bårrt å ta wåss ienn brinnda*. Detta hemlighetsfulla tal kunde betyda dels att: "vi har varit bort och tagit oss en älg", eller också: vi har varit ut och tagit oss en tur på skidor = gjort ett skidspår. En jägare yttrade sig aldrig med att direkt nämna ordet "älg". Men om man t. ex. sade så här: *Wi amm we bårrt å djio:rt ienn brinnda*, vi har varit bort och gjort en "brinda", då menade man naturligtvis att man har varit ut och "gjort ett skidspår" = åkt skidor.

4. Benämning för "fångstman", som fångar fåglar med giller: *djilldrär*, gillrare; *djilldärkall*, gillergubbe. Eftersom småpojkar vanligen sysslade med att fånga fågel med giller, så kallades dessa påjkar för *djilldärpåjkkä*, gillerpojkar.

Den som fångade vargar (vanligen fångades dessa i *warrggrop*, varggrop) kallades för *warrgjägär*, vargjägare.

5. Benämning för "jaktfölje": *jakktLag*, jaktlag, oavsett vad slags villebråd som jagades.

6. Beteckning för "tjyvskytt": *tjio:vstjytt*, tjyvskytt. För "tjuvskytte" saknas beteckning.

7. Uttryck för "jaktlycka": *ann a god Lukk te ja:ga*, han har god lycka att jaga.

8. Beteckningar för "jägarens egenskaper": En dålig skytt kallades *dritstjytt*, skitskytt. När det var fråga om en god, träffsäker skytt brukade man säga: *Ed e Lukka så stjio:t djio:re, int stjytt*, det är lyckan som skjuter djuret, icke skytten. "Träffsäker skytt", skytt som sällan bommar säges vara *dje:n, men nu wa du allt dje:n*, men nu var du träffsäker. "Att sikta" kallas nämligen *te dje:na*, att sikta. *Ann dje:näd a onum*, han siktade på honom. Men någon egentlig beteckning för "träffsäker skytt" finns icke. *Dje:n* säges också den vara som kan träffa ett föremål med en kastad sten eller snöboll. Benämning på den nervositet eller plötsliga rädsla, som kan gripa jägaren i det avgörande ögonblicket: *stjio:tfebär*, skjutfeber. *Ann fikk stjio:tfebärn*, han fick skjutfebern. *Byönnfrusån*, björnfrässan. Ordet kommer därav, att jägaren, när björnen gick till anfall, blev så rädd, att han skakade som i frossa.

II. Jaktmark och jakträtt.

9. Beteckning för den plats, där djuren uppehålla sig under parningstiden: *brunndpLass*, brundplats. Område där man fångar fågel: *fugeLwegär*, fågelvägar.

10. Jakträtten var av gammalt fri, någon skatt för jakt förekom givetvis icke, man ansåg att var och en hade rätt att jaga och fiska och fånga fågel var som helst och när som helst. I fråga om tiden för fågelfångst, se ovan! *För i tidn a dem täid si ienn äLLg ättä so ed a passa*, förr i tiden tog man sig en älg efter som det passade. Min sagesman, gammal jägare, och, som han själv erkänner, tjyvskytt, säger, angående nutida förordningar och jaktlagar: *Ed a we ba no piåll åv ärrum eda umm jakk[t]tider, Gud a-nt mena so ann, ann a mena so ann do ann ska:päd djio:ri, att menistja add rätt te råd yvyr åll djio:r, å so står ä i skriffn*, det har varit bara något "pjäll" = dumheter av "herrarna" = (därmed menas lagmän och de som bestämde) det där om jakttider, Gud har inte menat så han, han har menat så han då han skapade djuren, att människan hade rätt att råda över alla djur, och så står det också i skriften. Alla jagade lika, antingen de voro jordägare eller icke, och jagade man på byns gemensamma skog, så var den person, eller det jaktlag som fällt djuret, ägare av detsamma. Snaror sattes icke förr än kreaturen intagits från betet. Detta var en naturlig sak, dels för kreaturens skull, dels för att då först började fåglarna gå efter vägar och gångstigar, då det började bli för vått att gå i skogen, i ljunghägg och dylikt. Då sökte fågeln efter vägar och stigar som voro fria från sådant. Att dela upp skogen mellan bönderna så att var och en fick sitt distrikt förekom aldrig här. Icke heller förekom det att man här höll auktioner på "fågelstigar" som man gjorde i t. ex. grannbyn Gopshus, samt i Bonäs och Våmhusbyarna.

11. Angående rätten till spåret villebråd som blev fällt av annan person, så var det litet olika under olika förhållanden. Om A. nu har spåret en älg så länge han orkar och därför måste vila ett tag, och under tiden kommer en annan jägare B. på älgspåret längre fram, men från samma håll som A, alltså fortsätter B i älgens spår från samma håll som A men längre fram, då kan delning av bytet ifrågakomma om B skjuter älgen, såvida A fullföljer spåret och ser hur det hela har gått till. Men om B möter älgen eller kommer på spåret då detta antagit en helt annan riktning, då är B ensam ägare av det fällda djuret.

Ifråga om utsatta giller och snaror, så påstå de gamla enstämmigt att tjuv vittjning aldrig förekom av gammalt, äganderätten respekterades strängt. Min sagesman berättar att han en gång varit med om att stjäla en *rä*, tjäderhöna, och detta skedde på grund av ett missförstånd. Han skulle få följa med en annan pojke, vars far hade snaror utlagda och vittjade dessa, då fadern icke var hemma för tillfället. Fadern hade talat om hur många snaror han hade och var han hade dem. Av misstag togo pojken även en snara som de icke rådde om. Min sagesman talar om hur svårt straffet blev. *I fick ett fugäLtjio:v eL o:stn*, jag fick heta fågeltjuv hela hösten. När man gick i skogen och vittjade sina snaror, och råkade komma på en annans snara vari det satt en fågel, så vittjade man snaran, samt hängde upp fågeln i närmaste träd, på en plats där den var fullt synlig för ägaren när denne kom för att vittja. När man hängte upp fågeln satte man upp snaran igen så att den var i funktion. Ägaren av snaran kunde på så sätt få ännu en fågel innan han kom för att vittja. Min sagesman talar också om att man under senare tiden av snarfångsten ofta kunde få sina snaror tjuv vittjade. Men något straff härför hade man inte, tjuven fick heta *fugäLtjiov*, och det ansågs vara straff nog, det var en stor skam att vara fågeltjuv, att vara tjuvskytt däremot ansågs tvärtom vara ärofullt, såvida det gick ärligt till, så att inte naturförhållande voro sådana att t. ex. älgen hade svårt att klara sig, för i så fall var handlingen mindre ärofull, betraktades snarare som djurplågeri. En person fick också heta *djurplågär*, djurplågare, därför att han på vårsidan, när snön varken bar eller brast, tvingat en älg in på vägar som ledde mot Oxbergs by. Han jagade älgen ända in på sin gård, men då var älgen så utjagad att han lade sig för där. Tjuvskytten var då så feg att han inte vågade skjuta älgen av rädsla för att folk skulle komma till och få se i vilket tillstånd älgen befann sig, utjagad, med skinnet på benen sönderskuret av skaren. Han band därför älgen med rep samt stack en kniv i det arma djurets hals. Sådana tilltag ansågos vara skamliga.

III Jakttider.

Inga jakttider voro fordomdags bestämda annat än de som grundade sig på rent praktiska skäl, de ovan anförda fågelfångstiderna. Man upphörde med fågelfångsten [fågelfångsten] då den första varaktiga snön (den som föll på frusen mark) kom. Man gick då i skogen och tog upp *snörur å sprättäd djilldri*, snaror och sprättade gillren, = bestod i att man med en käpp sprättade undan den långa stickan varmed gittret var uppsatt (kallades *djilldärstickku*, gillerstickan) så att gillret ramlade ner. "Gillerstickorna" tog man vara på, ävensom snarorna.

14. Benämningar på tider då man särskilt jagade eller fångade ett visst slag av villebråd: *FugäLtidi*, fågeltiden. *ELLgtidi*, älg tiden. Ifråga om "tiden" användes icke ordet "*brinn*" som beteckning för "älg".

15. I början var det nog litet svårt att ställa sig jaktstadgan till efter rättelse. Man ansåg fortfarande att man, som sina förfäder, hade rätt att jaga var och när som helst.

IV. Jaktvård.

16. Av gammalt, innan nyare jaktstadga trädde i kraft och jaktvårdsföreningar började verka förekom ingen som helst tanke på jaktvård. Av tjäder skötes såväl hanar som honor, ingen åtskillnad förekom härvidlag, det fanns ju förresten så gott om villebråd att man helt naturligt icke ägnade en tanke åt återväxten. Detta förhållande gällde för alla slag av vilt. Någon inplantering av djurslag förekom givetvis icke, och man ingrep icke på något sätt mot löst drivande hundar. Inga anordnade utfodringsplatser förekommo för något slag av villebråd.

V. Viltet.

17. Beteckningar för "villebråd": *djio:r*, djur. Större villebråd, såsom t. ex. björn och varg kallades *willdjior*, vilddjur. Mindre villebråd, såsom hare, räv och fågel kallades med ett gemensamt namn för *kre:k*, kräk. *I a we et-sko:ks, å int såg iätt ennda kre:k*, jag har varit till skogs (på jakt) och jag såg inte ett enda djur, inget villebråd alls. Ordet *djio:r*, djur användes endast som beteckning på fyrfota djur.
18. Fjädervilt kallades endast *fugeL*, fågel. "Hårvilt" har igen särskild benämning annat den vanliga beteckningen, djurets namn.
19. Benämningar för att skilja på matnyttigt och icke matnyttigt vilt förekommo icke. Icke matnyttigt vilt, d. v. s. sådant vilt som jagades enbart för pälsens skull kallades *pällsdjior*, pälsdjur.
20. Benämningar för "riklig förekomst" av olika slag av vilt saknas, utom för fågel. När fågel förekommer rikligt säger man att det är *fugeLår*, fågelår, = när det är gott om fågel i allmänhet.
21. För denna punkt saknas beteckning i Oxberg.
22. Benämning för att hårvilt blivit fullhårigt så att skinnen äro "salugilla": *fullåradä*, fullhåriga. *I jo:Ltidn e åll pällsdjior fullåradä*, i jultiden äro alla pälsdjur fullhåriga.
23. För denna punkt saknas varje beteckning.
24. Beteckningar för "fotspår av djur". *spo:r*, spår. *I såg spo:ri ættär ann*, jag såg spåren efter honom (t.e. ex. räven). *Rövåspo:r*, rävspår. *Färd*, spår- (singularis) Pluralform: *Färdär*- spåren. *I a sitt byönnfärdär*, jag har sett björnsår.
25. Man gav även akt på andra "spårtecken," såsom spillning. *Byönnritä*, björns spillning. *I såg byönnritä dan wesst-i bjäri*, jag såg björns spillning där väster i berget. *Å i såg erådritä*, och jag såg harspillning. *Jän a erån gäid å gnä:id*, här har haren gått och gnagit, av trädstammar och kvistar.
26. Benämningar på "djurens stigar och framfartsvägar:" *FugeLweg*, fågelvåg. [fågelväg] (Obs. En del gamla personer uttala ordet *fugeL* med *e*, andra åter uttala ordet *fugäL*, med *ä*. *Eråweg*, harvåg, i dessa brukade man sätta *eråsnörur*, harsnaror. En tillfällig väg kallas *spo:r* eller *färd*, en ofta trampad stig kallas *we:g*, väg.
27. Benämning för "att djur göra spår efter sig" saknas fullständigt i Oxberg. Beteckningar för "hoppa i krumbukter": *Skutta*, *jän a erän skutta asa:ida*, här har haren skuttat åt sidan. *Jän a röven djiort ie Lyttsa*, här har räven gjort en lycka. *Dan ar ann bukta*, här har han gjort en bukt. När man följer ett spår efter ett djur och så småningom kommer tillbaka till utgångspunkten igen, brukar man säga: *Ann a djiort iänn krinndjell*, han har gjort en sirkel. Spår som går ut från en inringning kallas *å:itspor*, utspår.
28. Uttryck för att "jagat djur gömmer sig": om räven: *röven a gaid-i-gryt*, räven har gått i gryt = gått in i lyan. För alla andra djur gäller beteckningen *ge:mt si*, eller: *ge:ma si*, gömt sig. *Ann ge:mä si dar*, han gömmer sig där.
29. Benämning på, att fågeln slår till i ett träd: *hlå-fasst si*, slå fast sig. *Ann hlo-fasst si dar*, han slog fast sig där, *bårrti dåmm-da tållim*, borta i den där tallen. Beteckning för att fågeln håller sig fast i trädet, han sitter kvar där: *Ann a hläid-fasst si dan*, han har slagit sig fast där, eller: *ann sit kwärrä*, han sitter kvar.
30. När mård eller ekorre hoppa från träd till träd: *Uppa*, hoppa. *Ann uppä millo träinum*, han hoppar mellan träden.

31. Benämning för "villebrådets skygghet": *Sakksbrennd*, saxbränd. *Röven brukä bLi saxbrennd fö ann e så Luftstarrk*, räven brukar bli saxbränd för han är så luftstark = betyder "lukstark" = starkt utvecklade luktorgan. *Ann a så fint wedärkwänn*, han har så fint väderkorn. *Ann e wedärstark*, han är väderstark. *Luftgrann*, känslig för vittring av människa. För att inte räven skulle kunna känna vittringen av människan tillverkade man en slags vax eller salva med vilken man beströk rävsaxen. Min sagesman vägrade först helt enkelt att förråda varav smörjelsen bestod, men till slut förmådde jag honom att tala om hur det hela gick till. För det första skulle man ha en bit vit vax, detta fanns att köpa på apoteket. Så skulle man ha litet *djirukwåda*, grankåda i mer flytande form. Kådan smältes vid sakta eld varefter den silades, så att den blev fri från bark o. d. När kådan var ren och i flytande form lade man i en liten bit vax. Det hela blev flytande, varefter man slog det hela i ett för ändamålet lämpligt stort kärl. I kärlet satte man ner en liten träpinne som nådde ungefär 3 tum upp över massan. Denna pinne höll man stående i massan tills denna stelnat. När man tog upp vaxklumpen fick träpinnen tjänstgöra som handtag, och därför var den också avsedd under användandet av vaxet. Man fick nämligen inte med händerna röra vid vaxbiten, då var den oduglig för sitt ändamål. När man kom till skogen värmdes man saxen vid en eld, men saxen fick inte bli för het, då skadades saxens fjädermekanism. När den var lagom varm strök man med vaxbiten över saxens alla delar, ingen del fick glömmas. Då saxen var varm, blev den överdragen med en tunn hinna av vax.

32. Ortnamn, som givits på grund av särskild förekomst av visst slags vilt: *ByönnkLikkt* björnklikt = -berg eller -"klack". *Byönnarv*, björnarvet. *O:kbjär*, hökberg. *FugeLåsn*, fågelåsen. *ELLgflio:t*, älgflyt – myr.

VI Jakten.

a. Jakt i allmänhet.

33. Jaktredskap: *Byssa*, bössa = vid jakt på allt slags vilt som man inte fångade i snaror: *Ökksi*, yxan hade man av princip alltid med sig när man gick i skogen. *Kru:tttä*, kruttyget = kallades samtliga delar med tillbehör för laddning.

35. Olika slag av bössor, uppräknade i den ordning de började användas: *FLintLåsbysur*, flintlåsbössor. *Knallattbysur*, knallhattbössor. *BakLadärär*, bakladdare = modernt gevär.

36. Man stöpte själv kulor, hagel förekommo icke av gammalt. Bössorna man använde av gammalt voro grovkalibriga, kallades därför ofta för *byönnbysur*, björnbössor, voro *winndräfftLadä*, vindräfflade, och lämpade sig absolut inte för hagelskott.

Kå:iLur, kulor, *a dem stö:pa*, smälta i *kå:iLfårrmun*, har man stöpt i kulformen. Denna liknade en tång, och man kunde smälta bara en kula åt gången.

37. *Kruttyi*, kruttygen hade man fästade på en rem som man bar om halsen, remmen var så lång att de olika sakerna hängde ner mot midjan. *Knallattwännä*, knallhatthornet, hängde överst på remmen, därunder hängde: *krutwännä*, kruthornet, och längst ner hängde *kå:iLwässka*, kulväskan. I denna väska förvarades utom kulor, även *to:d*, blånor. Dessa användes dels som förladdning, dels som trassel att göra ren bössan med. Vid järpjakt hade man även *järp-pipu*, järppipan i kulväskan.

Jägaren medförde alltid särskilda elddon. Dessa förvarades i en liten påse av skinn, kallad *jälldfåspunndjen*, eldfåpungen, = namnet av att *ä fås jälldn äv dö*, det fås eld av det, som är i pungen,

eldstål, flinta och fnöske. Eldstålet användes endast till att göra upp eld med. Blånorna voro indränkta med fett från en kalv, *kå:vtåijen*, kalvtalgen.

38. Av gammalt medförde man bara ett *kru:tmått*, krutmått, man sköt ju i regel icke på mindre slags vilt. Man hade icke råd att ödsla med krut på småvilt. Och det hände ibland att man inte hade tid att mäta krutet i det medförda måttet. Man bet ur proppen i kruthornet, höll proppen fast mellan tänderna, och med den ena handen slog man litet krut i den andra, varefter man från handen slog krutet direkt i bösspipan.

39. Fettindränkta blånor förvarades i kulväskan.

40. Benämning på laddstaken: *Laddstatjin*, laddstaken.

41. Till förladdning användes *to:d*, blånor, men i nödfall, om blånorna skulle ta slut, kunde man ibland använda sig av *gråLåvån*, lave från granar

42. Beteckningar för "uppspårande av villebråd": *sporå*, spåra. *Wi spo:rådum ann*, vi språrade honom. *Wi äddum sku siå umm i äddum dugå sporå-att ann*, vi skulle försöka följa spåret tills vi träffar på honom (t. ex. älgen). *Sporå rö:ven*, spåra (upp) räven.

43. Benämning på "spårnsöjakt": *sporå å snio:m* spåra på snön. *Ed e bra spo:rsnio*, det är bra spårnsö. Att spåra djur under andra förhållanden än när det var spårnsö förekom icke. Man måste ta i betraktande att jakt och djurfångst icke förekommit i stor omfattning som i övriga Morabyar, detta förhållande beror uteslutande på hemindustrin, vävskedstillverkningen. En av mina sagesmän, Palmberg, som nu är 74 år gammal har aldrig avlossat ett skott mot ett djur, och det finns flera med honom.

44. Benämningar för "att ligga och lura på vilt": *Lu:ra*, lura. *Ligg upå-Lu:r*, ligga på lur, *Lu:r upå ann*, lura på honom.

45. Beteckning för "på skotthåll": *skotålld*, skotthåll. *I fick ann inum skotålld*, jag fick honom inom skotthåll. *Skotnär*, skottnär = betyder detsamma som "kortare avstånd", man kommer riktigt nära djuret, en avsevärd skillnad från "skotthåll". Beteckning för "sikta": *dje:na*, sikta. *Du ska dje:n o, inno du stjio:t*, du skall sikta också, innan du skjuter. *I dje:näd a onum*, jag siktade på honom. En som siktar bra och "träffar prick" säges vara *dje:n*.

46. Angående vindförhållandena har man lagt märke till, att djuren, särskilt älgen, vill så mycket som möjligt gå i motvind, för då ha de lättare att uppfånga vittring av människan. En riktig skytt [???]går också alltid i motvind, då säger han: *I add go:d winnd*, jag hade god vind. *Då:Lin winnd*, medvind.

47. Någon "utposter" av "jaktlaget" förekom sällan, jaktlaget bestod av gammalt av två eller tre personer. Dels var det inte så många jägare i byn, och alla hade inte bössor. De första knallhattbössorna gingo ständigt i lån.

48. Beteckningar för olika slag av skott med avseende på var skottet träffar djuret: *Lunggskot*, lungskott. *Lå:rskot*, lårskott. *Järtskot*, hjärtskott. *Tarrmskot*, tarmskott. *Wo:mskot*, våmskott. *Iet då:Li skot*, ett dåligt skott, dit räknades våmskott, tarmskott, lårskott, samt naturligtvis de skott som inte alls träffade. Gott, någon av djurets ädlare delar träffande skott kallades *iett bra sko:t*, ett bra skott.

49. Benämningar på att villebrådet stupar för skottet. *Ann fäll*, han föll. *Ann fäll umkull*, han föll omkull. *Ann stupäd minn ienn gångg*, han stupade direkt, med första skottet. *Ann want fe:Lskutin*, han blev felskjuten.

50. Det fällda villebrådet måste vaktas för rovdjurens skull, om det nu var så att man måste gå ifrån det, låta det ligga i skogen över natten. En av jägarna, vanligen den äldsta av dem, de yngre litade man icke på, de kunde så lätt somna, och då slocknade elden, och rovdjuren vågade sig fram, stannade då vid djuret, gjorde en eld och höll sig vaken tills följande dag, då hans kamrater kommo tillbaka, medförande häst för klövning av köttet hem till byn.

Dra stjinnä upå tanu, dra skinnet på tanan, = den bräda på vilket skinnet sträcktes, och på vilket skinnet fick kvarsitta tills det var fullständigt torrt.

51. När man var ute i skogen och jagade och var flera stycken i sällskap, så höll man sig i förbindelse med varandra genom att blåsa i *jakktwännä*, jakthornet. Detta bestod av ett kohorn, och man hade olika signaler för olika meddelanden. Ville man bara tala om var man befann sig blåste man en lång signal, hotade en fara blåste man två gånger i följd, hade man gjort sig illa så att man inte själv kunde flytta sig från stället, då blåste man tre signaler. Man fick inte missbruka hornet. Signalerna ha haft olika namn, men det är ingen som nu minns vad de hette.

Jaktsånger – ramsor och – gåtor okända här.

52. Inga jaktkalas eller dylika fester förekommo

b. Skallgång.

53. Benämning på att "anställa skallgång":

skålla, skall. *Wi skum bårnt å skåll että tjy:rn*, vi skall anställa skallgång efter kon.

54. Man kan inte säga att det förekommit några olika slag av skall här i byn. Man har aldrig gått skall annat än för att få tag på bortsprungna [bortsprungna] kreatur, utom en gång, *stu:rskållä*, storskallet år 1856, då man försökte utrota björnen. Då deltog hela Mora socken. Min sagesman, som själv var med den gången berättar att man höll på i tre dygn att gå mellan Oxberg och Venjanssjön, en sträcka på något över två mil, det var på sommaren man gick, och man vilade bara en liten stund över midnatt, annars gick man hela dygnet, man gick alltså mycket sakta. Under denna skallgång var det förbjudet att skjuta älg, det enda förbud man minns av gammalt, men man sköt ändå på dessa tre dygn 29 älgar. Men 16 björnar fingo också släppa livet till. *Dem ställd-åit arrmen mot Weniadsium*, man ställde ut armen mot Venjanssjön.

55. Särskilda skallag förekommo icke i byn. När man gick skallgång var det en person som gick bakom armen och såg till att inga större lukkor [luckor] uppstodo i densamma. Denne person utsågs omedelbart före skallets början och kallades *skållfåitn*, skallfogden.

56. Skallgång på vilda djur förekom som sagt icke mer än en gång här i byn, se ovan! Några redskap, nät e.d. förekom icke.

57. Drevkarlarna kallades endast *dem så go-skåll*, de som gå skall. De som hade gevär att ta med sig togo dessa, de som inga hade använde sig endast av yxan. De som hade gevär voro utplanterade litet varstans, det hände ändå att någon björn slapp igenom armen. Min sagesman sköt en björn som sluppit

igenom armen och var på väg ut mot friheten. Beteckningar saknas för de följande punkterna i denna avdelning ända till punkt: 67. Benämning på "skottpengar": *sko:tpänggär*, skottpengar. Om man skulle få ut skottpengar för en *o:k*, hönshök skulle man uppvisa hokens [hökens] klor. Skulle man få ut skottpengar för en räv (sommartid) skulle man uppvisa skinnet för sockenföreståndaren, denne klippte då av öronen av skinnet, sedan fick ägaren ta skinnet för egen del.

VII Jakthunden.

68. Egentlig beteckning för jakthund saknas. Man benämner hunden efter det slag av villebråd den jagar. *ELLgrakk*, älghund. *FugeLrakk*, fågelhund. *Erårakk*, harhund, förekom mera sällan av gammalt då man fångade hare i snaror. *Byönnrakk*, björnhund. *Rövårakk*, rävhund. Hundar för småvilt användes endast under den tid av året när man inte kunde använda sig av snaror. *Ann gor o ellg*, han går på älg = om en älghund. *Ann e upå rö:ven*, han är på räv, = om en rävhund.

69. Benämningar på "jakthundars egenskaper": *Ienn bra spo:rrakk*, en bra spårhund = hund som är fin på att få upp spår av villebrådet och kan följa det. En älghund som är en bra spårhund kan följa ett två dygn gammalt älgspår i tjänlig väderlek. *Ä e ienn bra Losrakk itta*, det är en bra "löshund" det här, = uttrycket användes om en hund som man kan släppa lös och den spårar ändå, den kan gå ifrån spåret av djuret och gå rakt på detsamma utan spår. Om en sådan hund säger man: *ann e bra te ta dem upå uppi we:där*, han är bra att ta dem "i öppet väder" = utan att anlita spår, endast med anlitage av sitt fina väderkorn. *Skotredd*, skotträdd hund = oduglig hund. *Ann e enwis te olld stånnd*, den är "envis" (här i betydelsen "energisk") att hålla stånd = på djuret, så att detta inte kan flytta sig.

70. Jakthundens sätt att ivrigt trampa och gnälla innan han släppes kallas: *ann e e:t*, han är het. *Ann e enwis*, han är envis (energisk).

71. Benämningar på "hundens väderkorn": *Wedärkwänn*, väderkorn. Min sagesman berättar om hur en hund kan få sitt väderkorn förstört för flera dygn framåt. På älgarnas parningsställe, *brundpLass*, brundplats finns en ganska djup grop, *brundgrave*, brundgrop. Denna gräves, påstår man, av älgjtjuren. Jorden i denna grop, som är cirka [cirka] 2 alnar i diameter, har en så stark lukt, att det känns bara man kommer i närheten av gropen. *ELLgbrunnda å gammälwässtn e summu hlag*, älgbrundan och gammal ost är samma slag = det luktar lika illa av båda. Hunden känner lukten av denna grop, och det drar honom dit, han måste ner i gropen och rulla sig. Kommer hunden ner i en sådan grop rullar han sig däri så att hela hans päls blir inpyrd med denna stank, och hunden känner ingenting annat än denna lukt. Man måste då tvätta hela hunden grundligt.

Beteckning för att hunden "drar väder": *ann drar we:drä*, han vädrar. Beteckning för "vittringen" *we:drä*, vädret. *Ann kennä wedrä että eLLdjem* han (hunden) känner vittringen av älgen. *Ann drar a spo:ri*, han känner spåret, = börjar få kännning av vittring, han springer vädrande hit och dit.

Övriga benämningar rörande hundens spårande av viltet: *Ann ålld å Letä*, han håller på att leta. *Ann a fäid-i spo:rä*, han har fått tag på spåret. *Ä warrd tappt*, *ann få Le:t att*, han tappade bort spåret, han får leta igen. *Ann a uppi we:där*, han går rakt på villebrådet. *Ann a stånnd*, han har stånd. *Ann a dri:v*, han har driv, eller *ann drä:iv*, han driver, lössläppt efter villebrådet.

72. Beteckningar för olika slag av skall: *stånndskall*, ståndskall. *Dri:vskall*, drivskall.

73. Benämningar och uppgifter rörande hundens sätt att behandla fällt villebråd: *Ann kam hlipend minn erån bårta styttem*, han kom släpande med haren bort till skytten. *Å summä åt-upp ä*, och en del åt det = (villebrådet = småvilt).

74. Benämning för "att hetsa hundar på villebråd": *Buss-å ann*, bussa på honom.

75. Som lystringsord till hunden under jakten användes hundens namn, en vissling och sedan *kåmm nu då!* kom nu då! Att använde [använda] vissling: *wihhl a rakkam*, vissla åt hunden.

76. Av det nedlagda villebrådet skulle hundens ägare, förutom sin andel av köttet, även ha huden av djuret, därför att det var hans hund, man sade därför att *rattsen fikk stjinnä*, hunden fick skinnet. För sin egen del fick hunden äta sig mätt under slakten. Vid harjakt fick hunden kalasa på harens inälvor omedelbart efter nedläggandet av djuret.

VIII. Fångst

a. Fångst i allmänhet.

77. Benämning på att "fånga vilt": *ta*, *ta*. *Wi skum bårta å ta wåss ienn brinnda*, vi ska bort och fånga en älg. Ett gammalt ordstäv med avseende på nyttan av att odla och bruka sin jord i stället för att gå och fiska och fånga vilt, lyder: *Fisstj å fu:geL, go å dånggåL, bettä tjynä månggä* fiska och fågla = fånga fågel, gå och driva ("sysslös" räknade man detta) bättre korna många, = bättre att ha många kor.

78. Benämning på "att sätta ut giller": *djilldär* gillra. *I ska bårta å djilldär*, jag skall bort och sätta ut giller. *I ska setts snörur å djilldri*, jag skall sätta (ut) snaror och giller.

79. Någon gemensam benämning på "utsatta gillrande redskap" finns icke i Oxberg. Benämningar på giller för särskilda slag av djur: *FugeLsnöru*, fågelsnara. *Rövåsnöru*, rävsnara. *Eråsnöru*, *Ellgsnöru*, harsnara. Älgsnara. Benämning på sträcka där samma person satt ut ett flertal snaror och giller: *fugeLwegär*, fågelvägar (jfr Bonäs: *snerästrik*).

80. Beteckning för "gillra redskapet": *Djilldär-upp*, gillra upp = ifråga om giller. Ifråga om snaror: *setts snörur*, sätta snarorna. Att försätta snarorna ur fångstbart skick men låta dem sitta kvar förekom aldrig här, man tog alltid snarorna med sig hem. Detta kallades *te tag-att snörur*, att taga vara på snarorna. Gillren däremot brukade man försätta ur fångstbart skick och ta med sig och ta med sig bara de tre stickorna hem. Detta kallades *te sprätt djilldri*, att sprätta giller.

81. Benämningar på giller: På fallgiller: *branndä*, bränder. Namnet kommer troligen därav, att man förr, när man brände skogen, vanligen tog en brunnen trädstamm [trädstam] till stock på gillret, i stället för att hugga ner ett träd och kapa av en stock där, vilket man måste göra om det inte fanns någon stock i närheten. Annars brukade man också använda en *Lå:ga*, vindfälla som "tyngd". Fällor med fallucka förekom endast för vargar, *warrggropä*, varggropar. Snarorna benämndes antingen efter det slag av vilt de voro avsedda för, se ovan, eller efter det material varav de voro tillverkade se nedan under punkt 84, de benämndes icke efter konstruktionen.

Saxarna benämndes dels efter konstruktionen, *tramppsakks*, trampsax, *be:tsakks*, betsax, eller efter de djurslag de voro avsedda, t ex *rövåsakks*, rävsax, *byönnsakks*, björnsax. Beteckning för självskjutande giller: *byssdjilldär*, bössgiller. *Ann a djilldra byssu*, han har gillrat bössan. *Ann a sätt-åit iett byssdjilldär*

dar, han har satt ut ett bössgiller där. Icke gillrande redskap, såsom nät o .d. förekommo för fångst av däggdjur. Beteckning för förgiftade beten: *fedjiffadu åtel*, förgiftad åtel.

82. Benämningar för "olika slag av gillring": *brännndjilldring*, brändgillring. *Djilldärstickur*, gillerstickor. 3 till antalet: *skurustikkur*, skårstickorna. 2 st. *Långgstikka*, långstickan, den horisontalt liggande stickan. Av de två "skårstickorna" står den ena i vertikal ställning, den andra i diagonal.

83. Benämningar på flakens (brändens) särskilda delar: Hela anordningen: *branndu*, *ie branndu*. Består av 2 *brannstånggär*, brandstänger, den som ligger på marken kallades *unndäståndji*, understången; den övre, som liksom den undre stången hölls i läge av de fyra pålarna, två kortare bak och två längre fram, nerslagna i marken alldeles intill understången, kallades *uvoni ståndji*, den övre stången. Den stock, som låg med den ena änden ett stycke uppdragen på den övre stången kallades *tyngdi*, tyngden, för att den låg där för tyngdens skull. Hade man ingen stock som var tillräckligt tung, så brukade man i stället ta flera mindre stockar som lades på den översta stången från samma sida. Som ledare till gillret lade man några kvistar på båda sidor av vägen, en fågel gick sällan genom eller över kvistarna, varför den på sätt leddes mot gillret. Min sagesman minns när man grävde den sista varggropen här i byn, det syns märken efter den än i dag, men, fortsätter han, *dem fingg inggan warrg i doda gro:pi, fö dem Lysäd-å i kappaLe i presstmessun, anas ädd dem nug kunna få nånn*, de fingo ingen varg i den gropen, för de lyste på = (kungjorde i kapellet att de hade grävt en varggrop där, för att varna folk att gå där i närheten, då en olycka i så fall lätt kunnat hända) i kapellet i prästmässan, annars kunde de nog ha fått någon. Man trodde nämligen, att när man kungjorde sådant i mässan, så fick vargen reda på det och aktade sig för att komma i närheten av gropen.

84. Snarorna voro av gammalt, innan mässingtråd fanns att köpa, tillverkade av tagel, de kallades därför *tageLsnörur*, tagelsnaror Senare, när de tillverkades av mässingtråd kallades de för *mesinggsnörur*, mässingsnaror. Snaror av annan material än de två nämnda förekommo icke här, undantagandes snaror för älg, därom se nedan. Ingen förstärkning av tagelsnarorna förekom. Snarorna tillverkades för hand, man höll taglet mellan fingrarna, utan någon krok, klyka e. d. För att få taglet ordentligt tvinnat måste man ha kåda på fingrarna. Före hoptvinnandet skulle taglet ligga i blöt i kallt vatten en stund.

När man begav sig ut i skogen för att sätta snarorna bar man dessa antingen i fickan om man inte hade så många, eller också bar man dem uppträdda på ena armen.

Någon snara som kallades "vippsnara" förekom icke här. Här åsyftas troligen den snara med vilken man fångade älg, kallades här *eLLgsnöru*, älgsnara. Två olika typer av dessa förekommo. Den ena typen var med en nerböjd trädstam, i denna fästes ett *ga:rrep*, rep av hampa, varav man gjorde själva snaran, den smala tross som var spänd tvärs över vägen på så sätt, att älgen befann sig med huvudet i snaran just då han rörde vid snöret med foten, kallades *djilldärtråssn*, gillertråssen [gillertrossen]. Denna bestod av gammalt [av?] ett grövre, tvinnat snöre, men dessa voro olämpliga därför, att när det regnade så krympte de ihop så pass mycket att de blevo för spända, och gittret slog upp av sig självt. Därför började man senare, när mässingstråd fanns att köpa, att använda sådan i stället. Denna fastgjordes vid gillerstickan, den horisontalt liggande, och vid ett träd på andra sidan om vägen, så att tråden var spänd över vägen Den andra typen var tillverkad på så sätt, att man borrhade ett hål i en gran, ganska högt upp, genom detta trädde man in ena änden av ett hamprep, i denna, på den sidan av granen som vändes från vägen, fastgjordes av en ganska grov, tung stock. Snaran tillverkades av den återstående delen av repet, uppsattes på vanligt sätt, stickor och gillersnöre voro lika. När älgen kom med huvudet i snaran ramlade stocken ner efter granens stam och drog åt snaran. Delarna benämndes *trä:id*, trädet; *stuttsn*, stocken

som drog åt snaran; *ga:repä*, hamprepet; *djilldärstickur*, gillerstickor; *djilldertråssn*, gillertråssen [gillertrossen].

85. Beteckning för olika slag av "åtel": *åtel*, åtel, om den var förgiftad: *fedjiffitudu åtel*. Om den var lockbete, icke förgiftad *Lukkåtel*, lockåtel. Åtelplatsen saknar beteckning.

Beteckning på att man vant ett djur till åtelplatsen: *nu ar ann fäid wonon*, nu har han fått vanan.

86. Beteckning för "vittja": *Le:ta*, leta. *I ska bårrt å Le:ta*, jag skall bort och vittja. *Ann fe bårrt å Le:t snörur*, han har farit bort för att vittja snarorna. Beteckning för "en gångs vittjande och den fångst man då får: *ie Le:ta*, en leta (fem). *Upå ie Le:t fikk i so mytjy*, på en vittjning fick jag så mycket. För två gångers vittjande och den fångst man då fått: *to Le:tur*, två "letor". *So mytjy fikk i upo to Le:tur*, så mycket fick jag på två vittjningar. "*To*" är ett mycket gammalt uttryck för "två", användes numera endast av några stycken gamla personer här i byn.

b. Fångst av skogsfågel.

87. Skogsfågel fångades i snaror och gitter under höstmånaderna: en del av september (när kreaturen voro intagna från belet [betet?]), hela oktober (bästa fångstmånaden) samt så långt in i november som väderleken tillät, eller så länge marken var fri från snö. Därför hade man inga olika benämningar på fågel, fångad under olika årstider. På våren fångades här ytterst litet fågel, jämfört med t. ex. Bonäs, och den som fångades användes uteslutande till att livnära sig med. Olika benämningar efter det sätt på vilket fågeln fångats förekom icke.

88. De lämpligaste platserna för utsättande av giller och snaror voro de vägar och stigar som kreaturen under sommaren gått efter. Dessa platser eller vägar kallades *fugeLwegär*, fågelvägar, = för att efter dessa vägar hade skogsfågeln sin gång. Andra ställen satte man icke snaror på.

89. Som redskap användes dels *fugeLsnöru*, fågelsnaran, dels *branndu*, bränden.

90. Någon benämning på de hägnader av ris varmed man leder fågeln i snaran finns icke. Öppningarna i hägnaderna kallades *oLu*, hålet. Kvistarna till hägnaderna voro lagda i rak linje tvärs över vägen, och de voro inte längre än själva den upptrampade vägen var bred.

91. Inga som helst beten förekommo i snaror eller giller.

92. När man satte ett giller skulle man tillse att *djilldärsticka*, gillerstickan kom tillräckligt högt upp från understa stången. Det var vanligt att man satte den så högt upp att man kunde sticka under pekfingret och långfingret ovanpå varandra mellan stickan och understången. Kom stickan närmare understången kunde det hända att fågeln vidrörde stickan, denna sjönk ner mot understången och hindrades av denna att sprätta. Hålet i hägnaden av kvistar skulle göras så pass stort att en större tjäder ledigt kunde ta sig igenom.

93. Inga åtgärder vidtogos för att skydda det fångna bytet för räven. Det vore förresten alldeles onödigt, då man aldrig behövde frukta för att räven vågade ta en fågel som satt i ett giller. Därtill var den alltför misstänksam. Räven går och tittar på t. ex. en åtel många, många gånger innan han vågar röra vid den. Men det hände ibland, om man inte vittjade snarorna på en längre tid, att råttor eller möss åto av fågeln, eller också var *ma:rden*, mården där och tittade.

IX. Jakt på enskilda djurslag.

Älgjakten.

94. Olika jaktsätt som förekommit vid jakt på älg. När man jagade älg hade man vanligtvis hund. Denne hade man ibland lös, ibland i band, beroende dels på spårets, dels på hundens beskaffenhet. Hade man en hund som hade fint väderkorn kunde man släppa den lös, *ann sporä minn uppi we:där*, han spårar i öppna vädret. Smygjakt utan hund kunde också förekomma. Detta kallades, utan avseende på jaktens beskaffenhet för *go minn byssu*, gå med bössan. Men det var ju mera sällan man fick någon älg på det sättet, min sagesman säger härom: *Ä wa ba te go et-skogs, å fikk-ann nånn så war ä ba Lukku så djiord ä*, det var bara att gå till skogs, och fick man någon (älg) så var det bara lyckan som gjorde det. Hetsjakt på skidor förekom som ovan nämnts. Man har däremot inget minne av drevjakt mot gropar, eller jakt med kastsnara eller spjut.

95. Beteckning saknas för denna punkt.

96. *ELLgsnörur*, älgsnaror äro beskrivna i det föregående, likaså dess delar och uppsättande.

Björnjakten

97. Benämningar på björn: *Mörtass*, myrtass = mindre björn. *Byönn*, björn = vanlig björn = kallades här i byn av gammalt för *nalle*, nalle. En gammal björn kallades *gambäLbyönn*, gammalbjörn. inga särskilda beteckningar med avseende på björnens sätt att livnära sig. En björnhona kallas *byönnona*, björnhona, björnhonan kallas bara *byönn*, björn.

98. Ett område, där björnen med förkärlek uppehåller sig blir uppkallad som ortnamn med ordet "björn"- framför, *byönnbjär*, björnberg, se ovan!

99. Benämning för "björnade" *ö:id*, ide. *Ann Ligg i ö:idi*, han ligger i idet. *lett byönnöid*, ett björnade.

Benämning på att björnen lägger sig i ett provisoriskt ide innan han går in i det slutliga idet:

Ann Ligg å brotom, han ligger på brått = namnet kommer därav, att björnen bryter av några kvistar av gran och lägger sig på dem. Det hände också att björnen blev uppskrämd ur idet på vintern, men blev inte skjuten eller infångad. Då kunde inte björnen gräva sig ett nytt ide, till det gamla återvände han icke, därför bröt han kvistar och lade sig på och så fick det snöa över honom. På så sätt kunde det hända att björnen *fikk Ligg å brotom e:L wittärn*, fick ligga på brott hela vintern.

100. Björnjakten försiggick vanligast på det sättet *att dem ringgäd-inn byönn*, att man ringade in björnen. *I amm we bärnt å ringg-inn byönn*, vi har varit bort och ringat in björnen. Beteckning för ringen av karlar som utförde ringningen: *byönnrindjän*, björnringen. När man vet att björnen befinner sig i idet, och man vet var idet är, då användes som beteckning för inringning orden *ringg byönn*, ringa björnen. Men när björnen blivit uppskrämd och befinner sig i det fria, eller innan björnen lagt sig i idet, då användes beteckningen *ringg-inn ann*, ringa in honom. Det inringade området kallades också *byönnrindjän*, björnringen. Förhållandet att björnen är inringad betecknas med *ann e ringgadn*, han är ringad.

Vanligen inringades björnen på vintern, och då var det ju snö så att man av spåren i snön såg var man hade gått, då behövdes ingen bleckning i träd, såvida man inte tänkte sälja ringen, eller det dröjde någon tid innan björnen skulle tagas så att man kunde befara att ringspåret snöade igen, *då bLikkäd dem i trä:inum*, då bleckade man i träden, samt naturligtvis också när inringning försiggick på barmark.

Man har här fått ända till 150 riksdaler för en försåld björnring. Olovligt avjagande av annans björnring har aldrig förekommit här.

101. Björnen drevs ur idet vanligast i tiden omkring Maria bebådelsedag, då var björnen mager, så för köttets del var det inte lämpligt, men björnen var då mäst slö och matt, och lämpligast att ta död på.

Min sagesman berättar en hemsk historia om hur det gick till när några jägare härifrån byn *skot byönn i ö:idi*, sköt björnen i idet. De kommo på björnidet, men det låg så långt in i en stenbacke, så de kommo inte åt honom med stängen. De hörde bara björnens brummanden. De beslöto då att skjuta björnen där den låg i idet. De sköto några skott, och allt blev tyst i idet. De trodde nu att björnen var skjuten men hur skulle de få ut björnen? Jo de skickade hem en man efter ett rep. En av männen begav sig iväg in i idet för att fästa repet vid björnen. När det var klart att dra, skulle han signalera med ett mindre rep vid vilket han själv var fastbunden för att hans kamrater skulle kunna dra ut honom ur idet. Det ryckte i repet, hans kamrater började dra i det mindre repet för att först dra ut kamraten. Men när de hade halat fram honom, *kam ann ovuLos*, kom han huvudlös, björnen hade bitit av honom huvudet. Den ene av jägarna utbrister: *Ä wa märrkwärddi, ann add då föll ovud i kwäss, do ann åt grö:tn*, han hade då huvud i går kväll, då han åt gröt.

Min sagesman berättar också hur vallpigorna kunde skrämja björnen när han kom in i kreaturshopen. De voro vanligen två flickor i sällskap. När björnen kom drogo de upp kjolarna ända upp under armarna. Av gammalt hade ju kvinnorna inga kalsonger, varför de visade sig spritt nakna både fram och bak. Därav blev björnen så förskräckt, att han genast försvann in i skogen. Detta är inte bara en "historia", utan fullkomligt sanning, intygas av flera trovärdiga personer.

När man skulle ta död på en björn som var inne i idet gällde det först att få björnen retad så att den kom fram till idets öppning. Men först slog man ner två kraftiga pålar i marken, desställdes [de ställdes] i kors vid idets öppning [teckning] så som teckningen visar. När björnen kom fram till dessa pålar, så rusade han inte rakt på dem så att de ramlade undan, björnen hade nämligen den vanan, att alltid när han skulle röja väg för sig, så drog [han] åt sig och på så sätt rev undan det som var i vägen. Så gjorde han också med dessa pålar. Han slog ramarna omkring dem och drog och drog, men pålarna voro starka, varför björnen fick hålla på en god stund med dem. Under tiden blev han skjuten. Vid avlivandet användes bössa så långt tillbaka de äldsta minnas. Att fånga björn i nät okänt här.

102. I regel jagade man icke björn sommartid, utom det omnämnda storskallet, vars syfte vara att utrota björnen. En del somrar härjade björnen särskilt svårt bland kreaturen. Fäbolaget brukade då leja en säker björnskytt som följde med vallpigorna om dagarna, beväpnad med björnbössa. Denne jägare kallades då för *kallgählkall*, "gubb"-vallare.

103. Kastsnara vid björnjakt förekom aldrig.

104. Däremot har det förekommit att man skurat en kopparkittel så den blivit riktigt blank och fin fyllt den med brännvin och ställt ut den i skogen där man trodde att björnen uppehöll sig. Av den blanka kopparkitteln och lukten av brännvin lockades björnen fram, han drack så mycket han kunde av brännvinet, han blev berusad, ofta fullständigt redlös, så att han påträffades sovande bredvid kitteln där den blev lätt byte.

105. Att jägare använt arm- eller handskydd okänt.

106. Som fångstmedel för björn använde man sig också av *sax*, *byönnsakkse*, björnsaxen.

107. Saxarna gillrades antingen vid utlagd åtel eller vid av björnen rivet kreatur, eller också lade man betet i saxen. Någon hägnad omkring åteln förekom icke. Björnsaxen förankrades vid ett träd, betet bands fast i saxen med remmar. När man vittjade och hade fått en björn, så flådde man björnen på platsen direkt, man slaktade den direkt, samt bara eller klövjade hem köttet och huden.

Vargjakten.

108. Det vanligaste jaktsättet vid vargjakt var att gräva *warrgropär*, varggropar, kallades även *warrggrav*, varggrav. Hetsjakt på skidor förekom också. Ä *wa tä klå Lio:täst ann dugdä ed*, det var att "klå" åka så fort man kunde det efter älgen. Jägaren var beväpnad med *spiu:t*, spjut, detta satt på staven, kallades *spiu:tstorn*, spjutstören. Vargen kallades av gammalt för *gråbeningg*, gråben(-ing).

Vargjakt med hund förekom också, men ansågs vara riskabel för hundens del, enär vargen inte drog sig för att anfälla hunden. Man skyddade därför hundens hals med ett halsband som var försett med från insidan inslagna spikar vilka vässats på utsidan, så att en krans av piggar bildades. Dessa halsband kallades *piggbandi*, piggbanden. Vargjakt har även försiggått från skottgluggar kallade *wa:kgLuggär*, vakgluggar; bestodo antingen av gödselgluggen i fähuset, eller också *winndoga*, det lilla fönstret i fähuset. Betet lades alltid utanför fähuset, vargarna brukade under vinternätterna stryka omkring fähuset.

Man sköt även varg genom att narra dem ut på rov. Man tog en gris med sig i en skrinde och körde ut i skogen en vinternatt när det var månljust. Grisen skrek av köld och förskräckelse, *å ed wa iett skrik så warrdjenn tykkt-umm*, och det var ett skrik som vargen tyckte om. När vargen kom fram ur skogen sköts den av de i skrindan medföljande skyttarna.

110. Benämning på "varglya": *warrgbud*, vargbo. Ä *e iett warrgbud dar*, det är ett vargbo där.

111. Fångstsätt för varg: *warrggrav*, varggrav.

En varggrop var så djup, att en karl knappast kunde nå med handen upp på kanten om han stod på botten, och så var den cirka en och en halv famn i diameter. Som lockbete användes avfall från slakt.

Även förgiftade beten användes, *å då brukäd dem markurum*, och då brukade man markurum. Vargen dödades i varggropen med spjut.

Rävjakten.

112. När det var litet snö på hösten och förvintern jagades räven med drivande hund. När det längre fram på vintern blev mera snö, kunde inte hunden göra någon nämnvärd nytta, varför man då jagade utan hund. Ett sätt var då *tä ja:g minn stjällu*, att jaga med skälla. Detta tillgick så, att en person eller en ung pojke gick efter rävspåret med en koskälla i handen som han skramlade med så fort han fick se räven, och ibland annars också, för att låta skytten veta var "hunden" befann sig. Räven var inte alls rädd för koskällan varför han bara knallade efter så fort pojken kom efter honom med koskällan. Räven gör ju som bekant också "bukter" liksom älgen, och så småningom återvänder den till utgångspunkten och fortsätter i precis samma spår igen, såvida den inte blir för häftigt jagad, *fö då gor ä bjä:rnillo*, för då går det mellan bergen. I rävspåret har jägaren satt sig på pass, och när räven kommer för att gå i samma spår igen, så blir den skjuten

Man brukade även lägga ut bete för räven utanför ladugården som för vargen. Man satt då inne i ladugården och lurade på räven genom gluggen eller vindögat, kallades då *wa:kgLugg*, *vakglugg* eller *rövågLugg*, *rävglugg*. Betet var placerat på lagomt skotthåll från fönstret eller gluggen.

113. När man plundrade rävens lya och tog ungarna måste man gräva in sig i lyan för att komma åt ungarna, vilket många gånger var ett svårt arbete, helst om räven hade sin lya i själva berget, då det var omöjligt. Ofta var det också flera in- eller utgångar ur lyan. Man måste noga stänga till alla dessa lönngångar innan man började gräva ut huvudingången. Fick man tag på rävungarna slog man ihjäl dem.

114. Benämningar på "rävlya": *gry:t*, *lya*. *RövåLy* rävlya.

115. Det var mycket svårt att få räven i ett giller, därför använde man som huvudsakliga fångstmedel förgiftad åtet [åtel?], *byss-djilldär*, bössgiller, *sakkse*, *saxen*, *rövåLyka*, *rävkyka* = jfr Bonäs: *rövåbrädä*, *rävbräde*; samt *djilldär i iett sāmārfiås*, gillra i ett sommarfähus. Det sistnämnda förfaringssättet gick till så här: I fähusets dörr, som måste vara konstruerad så, att den öppnades utåt, band man fast en töm eller ett rep, man drog det genom, längs hela fähuset och ut genom gluggen eller "vindögat" ovanför gluggen. Repet skulle nå ett litet stycke ner efter väggen. Där knöt man fast en ganska tung sten, så pass tung att den drog till dörren när man höll i stenen och så släppte ner den. Man öppnade nu dörren och satte in gillerstickorna mellan väggen och dörrens övre kant. Lockbetet placerades ungefär [ungefär] mitt på golvet i fähuset. Vid detta band man fast *djilldärtråssn*, gillertråssn, och sedan drogs den lagom spänd till *Långgstikku*, gillerstickan där den knöts fast. När nu räven kände lukten av betet och hoppade in genom dörren, så tog han betet i munnen och tänkte dra iväg med det, men då ramlade gillret ner och dörren stängdes bakom räven.

När man fått en räv i ett sådant gillrat fähus, så var det vanligt att man gick in i fähuset beväpnad med en påk och slog ihjäl räven, *ann want so se:gläivadn röven*, han var inte så seglivad räven

RövåLyka, *rävkyka* = upprättstående, agnförsett trä med tre spetsar, på den mittersta spetsen placerades agnet. Insidan mellan spetsarna var täjlt med kniv i eggform som en kniv så att kanterna voro skarpa. Klykan tillverkades av ett gammalt, riktigt torrt bräde, det skulle vara torrt för att bli riktigt hårt, och gammalt för att ett nytt hade varit för vitt och blankt, och då vågade sig inte räven dit. De båda klykorna där räven skulle fastna med framtassarna skulle vara placerade lagom högt upp, dels så pass lågt att räven kunde hoppa upp till dem, och så pass högt att räven inte nådde ner till marken med bakfötterna. Detta fångstätt var mycket vanligt här, och det är inte så länge sedan man använde det.

Rövådijfft, förgiftat bete. Man använde icke snaror för räv, han ansågs vara för listig att låta sig fångas i en snara.

Rövåsakks, *rävsax*. *Trampsakks*, *trampsax*. *Be:tsakks*.

116. Fångandet av räv i trampsax: Man försökte locka räven inom ett visst område, kallades *narr-a si röven*, *narra* åt sig räven, genom att antingen *go å dra ie stekt katta ättä si*, gå och draga en stekt katta efter sig, eller också åkte man skidor i skogen med skidorna insmorda med anisolja, denna lukt tyckte räven om. Man slutade spåret på en viss plats, där trampade man upp en stig i snön som bildade en vid cirkel som kallades *rövåringg*, *rävring*. När man trampade upp ringen hade man med sig färsk fisk som lockbete, detta kastades ut mot ringens mittpunkt, litet varstans, men aldrig utom ringen. Varje morgon gick man ett varv runt denna ring, dels för att hålla den upptrampad, dels för att se om räven gått in i ringen på något ställe och gått till åteln, som på förhand placerats i ringens mitt ungefär [ungefär]. Åteln,

som kunde bestå av allt avfall från ett slaktat nötkreatur, kastades icke ner i snön så att räven kunde äta upp den, utan den lades i en lår eller låda som var gjord av spjälor eller smala trädstammar som voro obarkade. Man kunde få gå runt ringen en hel vecka utan att se något rävspår som skar ringen, men så en morgon så såg man att räven hade gått in i ringen. Men när han hade kommit till ringen hade han tagit ett långt hopp över ringens spår. Man fortsatte att gå ringen i flera dagar till, och varje morgon såg man att räven hade hoppat över spåret, det var alltså ännu för tidigt att sätta saxen. Men så en morgon såg man att räven hade gått över spåret på vanligt sätt, och nu kunde man sätta saxen. Saxen var på förhand preparerad på så sätt som ovan nämnts. Saxen bars till utläggningsplatsen med vantar på händerna som voro indränkta med samma slags salva, kåda och vax, varmed saxen var insmord. Men när man lade ifrån sig saxen vid utläggningsplatsen gned man den lätt med en grankvist, i den händelse man trots all försiktighet skulle ha vidrört saxen på något vis. Vid lämplig väderlek, stadigvarande köld, kunde man också i stället för att smörja saxen, doppa den i vatten upprepade gånger ända tills den var belagd med is. Men detta sätt var inte så säkert som "smörjelsen".

Sjelva utläggningen: Gillraren medförde utom saxen även en liten skyffel av trä, cirka 6 tum brett blad med smalt runt skaft i ett stycke med bladet. Skaftets ända var utskuren i form av en rävtass, om användning av den, se nedan. Vid utläggningen av saxen var det mycket noga med följande: Saxen skulle sättas innanför ringen, vid andra rävfjätet från ringens spår räknat, och med saxens fjäder pekande vinkelrätt mot rävspåret, den fick alltså inte ligga i rävspårets längdriktning. Innan man lägger saxen gör man skyffelns "rävtass" ett djupt hål, man håller skyffeln i bladet och utför en cirklande rörelse med handen så att ett koniskt hål bildas i snön, precis på det ställe där andra rävfjätet var. I detta hål sättes saxen ner och tryckes ner tills den kommer två a tre tum under snötäcket nivå. När saxen är utlagd så, så tar man skyffeln och går ett stycke efter ringens spår och tar en skyffel med snö och täcker över saxen. Snön omkring saxen får icke röras. När man täckt över saxen tar man ännu en skyffel med fin, porös snö och slänger eller kastar det över rävsaxen på så vis att det verkar som snöfall, det får inte synas att man rört i snön. I stället för att kasta snön över saxen brukade en del personer ha en rävrumpa med sig och sopa över snön när man täckt över saxen, men man ansåg det vara säkrare att "kasta" snön. När detta var klart, tog man spaden, kallad *reku*, och gjorde med det snidade skaftet ett avtryck i snön precis på samma ställe som det riktiga rävspåret var, och nu var saxläggningen färdig.

Ett annat system var att lägga ut saxen på så sätt, att man vid andra rävfjätet grävde ut en grop under rävfjäten. Det skulle i båda fallen göras vid andra rävfjäten därför att man bekvämt skulle kunna stå i ringens spår och lägga ut saxen, utan att man behövde kliva ner i snön, ty snön bredvid rävspåret fick inte rubbas, man skulle stå i ringens spår hela tiden. För att kunna gräva ner saxen under snön fodrades [fordrades] det dock en viss sammanhållningsförmåga i snötäcket, lagom hårt, så att räven sjönk igenom när han kom, och inte för hård skare, så att den höll åt räven när han trampade på den. Hålet där man lagt ner saxen fylldes med snö och behandlades som omtalats ovan.

Om det fanns flera stycken ingångsspår av räven från ringens stig till åteln, så satte man flera saxar, en vid varje ingångsspår, på samma sätt som ovan nämnts.

Betsax brukade man vintertid även sätta i en källa, men det skulle naturligtvis vara i en källa som aldrig frös, hur kallt det än var. Som angel användes alltid färsk fisk, färsk fisk och vatten hörde ju ihop. Saxen sattes helt under vatten med betet synligt över vattenytan. Kallades endast *be:tsakks*, betsax.

På barmark på hösten brukade man gräva ned betsaxen i en myrstack. Som bete användes vad som helst, avfall vid slakt, en skata, kråka, eller skrika. När man satte ner saxen i en källa behövde man icke behandla saxen på något särskilt sätt.

117. Räv fångst bedrevs aldrig som huvudsakligt yrke.

118. Benämningar på olika slag av rävar: *Ro:dröven*, rödräven. *Kåssröven*, korsräven. *Fjällröven*, fjällräven, finare slag av räv med finare päls, förekom förr här i enstaka exemplar. En rävhona kallades bara *rövåona*, rävhona.

Lodjursjakten.

119. Någon egentlig lodjursjakt förekom aldrig här. Dessa djur voro mera sällsynta, det var bara undantagsfall man träffade på ett sådant djur. Djuren kallades *lo:*, *lo*, *iett lo:*, ett *lo* – (neutrum). Fångades med förgiftad åtel, eller, om man händelsevis träffade på ett sådant djur när man var på jakt, så skjöt [sköt] man det. En mindre sorts *lo* förekom också förr som kallades för *kattlo*.

Mårdjakten.

123. *Ma:rdn*, mården jagades med bössa, utan hund. Man gick efter spåren i nysnön som fallit under föregående natt. När man såg att spåren togo slut vid ett träd t. ex., och man visste att man hade mården i trädet, *så rätjäd dem åit ann*, så rökte man ut den. Om trädet var ett stående sådant, som var försett med hackspethål upp efter stammen, då röktes mården ut. I det hål som var lägst ner mot marken gjorde man en liten eld, var det inget hål så långt ner att man nådde upp till det, så högg man ett nytt hål närmare marken. Man hade alltid yxa med sig när man gick efter mård, samt en liten säck att ta mården i, mera därom nedan. Eftersom furan var *innol*, ihålig så var det inte svårt att få eld, och snart tvingades mården av röken att bege sig ut. Då blev han skjuten. Men det hände också, att mården var så envis, att den stannade i trädet tills den blev kvävd och ramlade ned i hålet i trädet. Man måste då hugga ned trädet och genom klyvning av detsamma försöka leta reda på mården.

Hade mården gömt sig i ett ihåligt, liggande träd praktiserades ett fångstsätt som kallades *ta ann i kuppan*, ta den i påsen. Därvid användes den ovan omtalade säcken. Denna spikades fast med öppningen mot ingången i trädet. Man går upp mot toppen av det liggande trädet, och med kraftiga slag av yxan mot dess stam, undersöker man var trädet börjar bli ihåligt. Där man hör det ihåliga ljudet hugges ett hål, lagom stort att göra eld i, men icke så stort att det finns risk för att mården kan ta sig ut ur det. Om man ser att röken drar sig mot säcken och inte bara stiger rakt upp ur hålet, då är det bra, i annat fall *ågg ann ie regg*, hugger man en spricka i trädstammen intill säcken för att få röken att gå dit. Mården tvingas vanligen av röken att krypa in i säcken, vilken man då genast knyter till. Men om det visar sig omöjligt att röka ut den, trädet är kanske så surt att det inte går att få någon riktig rök, då hugger man den ovan omtalade "sprickan" så lång, att den går från roten och så långt upp efter trädet som detta är ihåligt. Sprickan behöver inte vara bredare än att man får ner en käpp, med denna jagar man in mården i säcken. Men lyckas inte detta sätt heller, då klämmer man ihjäl djuret med käppen, samt hugger där det ligger ett större hål genom vilket man kan ta upp mården.

Ett annat sätt är att *ta ann i aikwännbudi*, att ta den i ekorrboet. Mården använder sig med förkärlek av övergivna ekorrbon som tillflyktsort när han är jagad. Ser man därför att spåret tar slut vid ett träd, i vilket det finns ett ekorrbo, så kan man vara säker på att mården sitter i detta. Man skjuter ett skott

genom boet, och i regel kommer mården nerdansande, stendöd, eller också hoppar han som en ekorre till ett annat träd.

För mårdfångst hade man inga snaror eller giller särskilt konstruerade för detta ändamål.

Hermelinjakten.

125. Fordom har man varken jagat eller på annat sätt fångat lekatten. Detta berodde dels därpå, att det inte var det ringaste värde i den, dels därpå, att man ansåg den vara ett nyttigt djur. (vidskepelse i samband med lekatten synes här icke ha förekommit) därför att den fångade råttor och möss, en orsak var också den att det luktade så illa av den att man högst ogärna ville röra vid den när man någon gång av misstag fick någon sådan i en för andra djur avsedda giller. Under senare tid har man dock fångat lekatt, men det var först när skinnen började kosta pengar, och förtjänar därför icke att här omnämnas.

Grävlingjakten.

126. *Gräfftswäin*, grävsvin = grävling. Någon grävlingjakt i egentlig mening bedrevs här icke. Grävling förekom icke så allmänt, och träffade man på någon sådan, så tog man den mer av nyfikenhet, man tyckte det var roligt se hur ett sådant djur såg ut. En del personer brukade sätta en betsax utanför ingången till grytet. Som bete användes fisk eller *Låitfisstjän*, lutfisk, mycket omtyckt av grävling.

128. Grävlingens gryt benämndes endast *gry:t*, gryt.

Utterjakten.

129. *Ottär*, utter. Spårades i nysnö, när uttern flyttade sig från ett vattendrag till ett annat. Man for då på skidor, eller också gick man, man hade goda utsikter att hinna upp honom även gående, på grund av utterns oförmåga att ta sig fram i lös snö. Upphann man uttern innan den hunnit fram till nästa vattendrag, så blev den ju ett lätt byte, mera komplicerat blev det om uttern hade hunnit ner i vattnet. Då gällde det att få upp honom därifrån, medan man samtidigt höll vakt vid de hål i isen som lågo närmast det, i vilken uttern gått ner. Först gjorde man då en damm i vattendraget för att få ett högre vattenstånd. När vattnet började stiga över isen tog ju luften under isen slut, och därav tvingades uttern att söka sig upp. Var det långt mellan öppningarna i isen, så man kunde frukta att uttern kvävdes innan den hann upp för att ta luft, då högg man på ett hål på närmare avstånd från den öppning vari uttern gått ner. Sedan var det bara att *stå å wakkt*, stå och vakta, tills uttern behagade komma upp. En sådan provisorisk damm man gjorde för detta ändamål kallades för *ottärdam*, utterdam. När nu uttern började titta upp ur något av hålen i isen, då gällde det att vara försiktig så att man inte sköt för tidigt, innan uttern hunnit avlägsna sig tillräckligt långt från hålet, det kunde i annat fall hända att uttern dök ner i hålet igen även om den var dödligt sårad, uttern är nämligen ytterst seglivad. Min sagesman berättar att han en gång sköt för tidigt, innan uttern hunnit på betryggande avstånd från hålet i isen. Uttern vände om, och försökte ta sig tillbaka igen, men min sagesman sprang emot honom och sparkade till honom med foten i huvudet. Uttern bet då tag i hans skotå, och där höll han fast sig tills han dog, (uttern)

Ett annat sätt var att sätta *ottärsakks*, uttersax. Denna, en betsax, sattes vid eller i själva vattendraget. Betet utgjordes naturligtvis av fisk. I vanliga fall var man två när man jagade utter så att en fick vakta vid vardera hålet.

Harjakten.

133. Vid harjakt tillämpades flera olika jaktsätt. På våren, först det började bli gröna fläckar inne på täckten [i fåbodarna], brukade man passa haren tidigt på morgonen när han kom hoppande fram ur skogen för att få tag i något grönt till att äta. Man brukade då sitta och vakta vid de platser där man visste att haren vanligen brukade komma in på fåbovallen. Jaktsättet hade ingen särskild benämning, och man använde sig icke av hund. När man använde sig av hund kallades det *jag erån*, jaga haren, och det gjorde man vanligen på hösten innan det ännu kommit någon snö.

134. Vid harjakt har man använt sig av en skramla, kallad *eråskräma*, harskrämma, eller *eråskrambla*, harskramla, med vilken man skrämde upp haren ur legan.

135. *Eråbrand*, harbrand = fångstredskap för hare, fullständigt lik en *fugeLbrand*, fågelbrand. Sattes på följande vis på våren: När det började bli bara, gröna fläckar inne på fåboställena så sökte sig haren dit. Men byarna voro fordom, liksom även fåbodarna, omgivna av synnerligen tätbyggda gärdesgårdar, så täta, att inte ens haren tog sig igenom. Men alltid blev det något litet hål, och där tog sig haren igenom. Haren uppsökte dessa hål, och när han hittade ett brukade han gnaga litet på den understa i hålet liggande stängen, så pass mycket, att det bildades vita märken efter harens tänder det i för övrigt svarta träet. När man såg dessa små vita märken i ett hål i gärdesgården sade man: *iän er ä ie eråLu*, eller *iän era ä iett eråo:L*, här är det ett harhål. Vid detta hål, på gärdesgårdens innersida satte man *eråbrandn*, harbranden. eller också satte man *eråsnöru*, harsnaran, viken [vilken] för övrigt ansågs vara säkrare än brandn. Man band då fast snaran i gärdesgården. Kallades *te setts snöru i eråoLi*, att sätta snaran i harhålet. Annars satte man också snaror *i eråwejim*, i harvägen = den stig som haren trampat upp åt sig i snön. När man fäste snaran vid en sådan väg var det mycket noga med att man inte band fast snaran vid en fast punkt, träd eller buske, utan snaran skulle fästas vid en lös *båsska*, buske, en lagom stor tall- eller granbuske, detta därför, att om man satte fast snaran vid ett på rot stående träd, så kunde haren lätt slita av snaran. Men om den satt fast vid ett löst föremål, så drog haren detta med sig ett stycke, men han kunde icke slita av snaran. Man brukade också försöka locka haren inom ett visst område genom att fälla ned aspar och säljar. Eller också strödde man ut litet någorlunda fint hö på snön. I de vägar som hararna trampade upp vid sina besök på platsen satte man sedan snaror.

138. Endast ett slag av snaror för hare förekommo *mesinggsnörur*, mässingsnaror. Dessa voro av något grövre tråd än den som användes till *fugeLsnörur*, fågelsnaror. Snarorna behandlades före gillringen på följande sätt. Man lindade litet halm omkring tråden och tände eld på denna för att få tråden mjukare, kallades *te jäll-att trå:dn*, att elda igen tråden. Därefter fäste man trådens ena ände i en spik i väggen, lindade den ett varv omkring t.ex. ett hammarskaft, tog den fria änden i ena handen samt drog hammarskaftet längs tråden fram och tillbaka med den andra. Detta kallades *te mö:ts trådn*, att mjuka upp tråden.

Innan man satte snaran gned man den med en färsk *tåll- älld gråstrått*, tall- eller granstrott, årskott, detta för att haren inte skulle känna någon vittring av människan. Under tiden höll man fast snaran i det snöre med vilket man band fast snaran. Hur snarorna voro utplacerade se ovan!

142. Harstammen här på orten har alltid varit och är fortfarande gammal svensk ras, någon inblandning av tysk hare har här icke förekommit, så påstå åtminstone de gamla i byn.

Eråpesst, harpesten.

Av gammalt trodde man, och det är möjligt att det ligger någon sanning i det, att harsläktet regelbundet vart sjunde år hemsöktes av en svårare pestsjukdom, vilken kraftigt reducerade harstammen. Och det ansåg man också vara en stor lycka för landet, ty i annat fall skulle det bli så överfullt av harar, att hela landet blev översvämmat [översvämmat] av harar. Av gammalt har det också funnits så gott om hare att de på hösten och våren kommo in i byn och åto av sädesåkrarna. Min sagesman berättar, att en del år förekommo hararna så talrikt, att de förstörde en fin sädesåker på ett par dagar, ja, de voro ett mycket värre plågoris än råttorna. *Wi settum eråsnörur åiti Lotim*, vi satte harsnaror i sädesåkrarna. En vårmorgon var det inget ovanligt att få se 3 eller 4 harar sittande på farstubron.

Ekorrijakten.

143. Ekorrijakt har av gammalt aldrig bedrivits i någon större omfattning av gammalt. Man jagade den mera tillfälligtvis, d. v. s. när man händelsevis träffade på en ekorre i skogen, då sköt man den naturligtvis, men man gjorde sig sällan något extra besvär för ekorre's skull, såvida man inte rent av behövde den för att livnära sig med den. Man åt nämligen ekorre förr i tiden. Min sagesman berättar att han när han var ung ofta fick äta ekorkött när annat sovel tröt. Ekorren kallades på den tid den användes till föda för *sållttjöpman*, saltköpman. Namnet kommer därav, att man ansåg ekorren innehålla så mycket salt i sig själv, att man inte behövde använda salt när man åt det köttet. Ekorren flåddes, stektes på glöden i den öppna spisen varefter den kokades, spadet tog man icke vara på.

144. Dolde ekorren sig i boet slog man på trädstammen för att skrämman upp honom.

145. Inga särskilda, enbart för ekorren avsedda jakt- eller fångstmetoder förekommo av gammalt. Det fanns i regel bättre och finare vilt att jaga och fånga än ekorre. Men naturligtvis fick man någon ekorre i de för andra djur avsedda gillren och snarorna, och då tog man förstås vara på dem.

Tjäderjakten.

152. Benämning på "tjäderjakt": *tjödurjakkt*, tjäderjakt. Beteckning för "att gå på spelskytte": *I ska åit upå tjödurspil*, jag skall ut på tjäderspel.

153. Tjäderjakten bedrevs förnämligast under speltiden. det fanns jägare som aldrig jagade tjäder annat än vid den tiden. Vid tjäderjakt användes sällan hund. Jakt med bloss förekom också, se nedan!

154. När skytten gick på tjäderspel använde han vanligen *Luddur*, luddor i stället för skor, ty då kunde han gå nästan ljudlöst på den hårda skare det vanligen var i tiden för tjäderspelet.

155. Man satte alltid snaror under speltiden, ansågs vara den bästa snarfångsttiden. Man satte då snarorna i vägar om det fanns sådana i närheten av spelplatsen, i annat fall sattes de under granar i närheten av spelplatsen. Denna fångstmetod kallades *te ta tjödurn i snöru*, att ta tjädern i snara.

157. Gick det en väg i närheten av spelplatsen satte man *fugeLbranndn*, fågelbranden där.

Orrjakten.

158. *Wårrä*, orre. Benämning på spelskytte på orre: *upå wårrLek*, på orrlek, eller: *i ska upå wårrspil*, jag skall på orrspel. *I såg ienn wårra*, jag såg en orre. *Wårrä*, (även i pluralform) orrar. *Wi amm byddja stjio:tkåjjur för*, vi har byggt skjutkojor förr. Man högg ner små träd, tall och gran. Dessa restes mot varandra i pyramidform, tätades med avbrutna kvistar. Men dessa kojor ansågos vara mindre

fördelaktiga därför, att orrarna vanligen förekommo i klunga, och när man hade skjutit en orre, så flydde de övriga av skottsmällen, och voro för skygga att komma tillbaka till samma plats igen.

Orrskytte för bulvan i träd har också förekommit. Kallades *wårrbulvan*, orrbulvan. Var vanligen tillverkad av trä i ett stycke, tillverkad så lik en orre som möjligt, sotades för att bli svart. Annars tillverkade man bulvaner även av en säck, uppstoppad med halm, sotades för att bli svart, = samma benämning.

Det effektivaste fångstsättet vintertid var nog att använda sig av håv när orren grävt ner sig i snön, kallades *åv wårra*, håva orrar. Detta skedde alltid nattetid vid ljus av *stikkLios*, stickbloss. Man skulle då vara två i sällskap, en som hanterade blosset, en håven. Ramen till håven var gjord av björkvidjor, nätet i håven var av grövre nätgarn i form av nät med så pass grova maskor, att orren kunde sticka upp huvudet genom dem när han blev fångad, man skulle komma åt att vrida huvudet av den. *Upå da:jen skulld ann gä:t wårrä*, på dagen (före natten man skulle fånga dem) skulle man vakta orrarna, så att man visste *war dem hlo-nid upå kwälldn*, var de slog ner på kvällen. Man skulle under dagens lopp lämna fåglarna fullständigt i fred, även om det var aldrig så många församlade på en plats, så fick man inte skjuta en, för då försvunno allesammans, och det kunde hända att de inte kommo tillbaka, skygga som de voro. En förutsättning för att det skulle gå att fånga örre i håv var den att det skulle vara djup, torr och mjölliknande nyfallen snö, det fick inte finnas skröp på snön. Där man såg att det var en mindre avlång fördjupning i snön, där lade man över håven som var cirka en famn i diameter.

Som andra fångstmedel användes förstås även *snörur å brannda*, samma namn och konstruktion som liknande redskap, omnämnda ovan. Vid jakt på tjäder och orre under den mörkaste tiden på året från oktober t. o. m. december brukade man jaga med bloss. Detta kallades *te stjo:t minn stikkLios*, att skjuta med stickljus. Då skulle man också vara två personer, en som höll stickljustet och en som sköt. Orrarna brukade gruppera sig ända till 3 och 4 i samma träd. Då måste man vara noga med hur man sköt dem om man ville få allihop. Man skulle skjuta den som satt närmast marken först, därefter den som satt närmast ovanför o. s. v., för om man sköt den övre först så kunde denne ramla ner på någon av de som sutto nedanför. Men av skottens smällar flyttade sig icke fåglarna, de vågade inte flyga in i mörkret utanför ljuskretsen, av fruktan för att de då kunde slå ihjäl sig. Tjädern satt alltid på samma plats hela natten.

Ripjakten.

Riåppa, ripa. Någon fångst av *riåppur*, ripor förekom sällan här. De förekommo icke heller så allmänt. *Riåppunggär*, ripungar.

164. *Järrpen*, järpen. *lenn järrpa*, en järp. I pluralform *järrpä*, järpar. Jagades eller fångades icke i någon nämnvärd utsträckning, och i så fall utan hund, med järppipa.

166. *Rappönnsi*, raphöns kallades även *åkärönnsi*, åkerhöns. Ingen jakt förekom på raphöns.

169. Jakt på övriga skogs- eller fältfåglar förekom icke.

170. *Knä:ip*, and. Best. f: *knä:ipä*, and. Någon egentlig fångst eller jakt på dessa fåglar förekom icke av gammalt. *Skatuknäip*, mindre gräsänd.

Småfågeljakt.

Föremål för fångst jakt [???] voro följande småfåglar: *Gråttjölur*, singularis: *gråttjölur*, gulspärv, ansågs mycket läckra. Brukar kvittra: *I säter-nt di mer älld ienn stjit*, jag respekterar dig inte mer än en skit.

Tättinggär, tättingar = gråspärv, användes också till mat, ofta tillsammans med gulspärven då dessa båda sorter fångades tillsammans.

184. Fångstanordningar för småfåglar: Två olika *djilldär* giller användes, *djilldärbrädä*, gillerbrädet. Detta bestod av ett tungt bräde, eller ett lättare sort med tyngre föremål på, stenar e.d, gillrades upp med de vanliga gillerstickorna. Betet bestod av ett ax havre instucket i den kluvna långstickan.

Det andra gillret bestod av en enklare anordning med endast en gillersticka som uppbar brädet direkt från marken. Vid denna sticka fäste ett smalt snöre, tog ur en *fässtpinn*, fästpinne i fönsterbågen, tog snöret in genom detta hål samt satt inne i stugan och vaktade. Betet bestod av på marken utströdd havre. När flera fåglar samtidigt åto av havren ryckte man i snöret och brädan ramlade över fåglarna. Gillret kallades därför *rytts-djilldrä*, ryckgiller.

Dem flukkäd dem, knippäd-io:p dem å änndjädd dem upå ringgkrotjen så dem änndjädd nidi gry:tu, man plockade dem (gulspärvarna och gråspärvarna) buntade ihop dem och hängde dem på tranan så att bunten hängde ner i grytan, i vilken man kokade *sodwattnä*, buljong av kött, potatis, kålrötter o. d.

Mes-adä, talgoxar: *dommärrn*, domherren; *taLustrottn*, taltrasten; *Låvåskräika*, lavaskrikan [???] voro icke föremål för fångst.

TaLustrottn, taltrasten ansågs vara en tur- eller otursfågel, samma förhållande var det med talgoxen, när han sade "teet, teet, teet", *så sdjikk ann fe:L weg*, så gick man fel väg, men *tjiläd ann fint, då war ä tur*, men sjöng han fint, då var det tur.

Kwånnskräiku, nötskrika, gillrades med bräde, bete: en rå potatis.

Då jag frågar min sagesman om man inte också fångade eller sköt skator svar [svarar] han: *Ä a we stur fa:liget te ta ie skatu, ä skulld wa ienn rikkti willdingg så wågäd ta ie hlä:ik*, det har varit en stor farlighet att ta en skata, det skulle vara en riktig "vilding" som vågade ta en sådan.

Men samtidigt ansåg man det vara "tur" om skatan byggde sitt bo i närheten av stugan. Den var då som en vakthund över gården. Skulle det komma en tjuv på natten, så kunde man bli väckt av skatans skratt, och skulle det börja brinna på något ställe, då varnade också skatan i tid.

Tillägg till "Jakt och djurfångst".

teckning av älgsnara

1 staken

2. djilldärstikkur.

3. djilldärtråsn

4. snöru, uppuren av snöru.

5 gran

6. stolpe

7 bergvägg.

[Teckning.]